

лей / **В. С. Аванесов**, Т. С. Хохлова, Ю. А. Ступак, О. Е. Потап, В. Г. Чернявский, С. А. Плискановский.– Дніпропетровськ : Пороги, 2005. – 64 с. **7. Чельшкова М. Б.** Теория и практика конструирования педагогических тестов : [учеб. пособ.] / М. Б. Чельшкова. – М. : Логос, 2002. – 432 с. **8. Чорна Н. В.** Оцінювання навчальних досягнень учнів методом тестування в педагогіці США : автореф. дис. на здобуття наук. ступеня канд. пед. наук : 13.00.01 / Наталія Володимирівна Чорна; Житомир. держ. ун-т ім. І. Франка. – Житомир, 2005. – 20 с.

УДК 378.14.37.036

О. Л. Пінська,

кандидат пед. наук, доцент,

Криворізький педагогічний інститут

ДВНЗ «Криворізький національний університет»

ОСОБЛИВОСТІ ПЕДАГОГІЧНОЇ ТВОРЧОСТІ ТА ФАКТОРИ ЇЇ РОЗВИТКУ В МАЙБУТНІХ ПЕДАГОГІВ

У статті розкрито сутність та особливості педагогічної творчості, обґрунтовуються фактори, що детермінують ефективність її розвитку.

Ключові слова: творчість, педагогічна творчість, співтворчість, фактори розвитку творчості.

В статье раскрывается сущность и особенности педагогического творчества, обосновываются факторы, детерминирующие эффективность ее развития.

Ключевые слова: творчество, педагогическое творчество, сотворчество, факторы развития творчества.

The article reveals the nature and characteristics of educational work, substantiate the factors that determine the effectiveness of its development.

Key words: art, teaching art, co-creation.

У парадигмі сучасної освіти вагомого значення надається формуванню творчої особистості, здатної самостійно мислити і приймати відповідальні рішення. Виховати таку особистість може вчитель, який продукує оригінальні ідеї, приймає нестандартні рішення у розв'язанні педагогічних проблем, здатний перебудовувати свою діяльність відповідно до вимог суспільства. Тому будь-яка педагогічна діяльність буде ефективною лише за умови реалізації в ній педагогічної творчості. Як свідчить практика, у більшості вчителів сучасної школи

потреба в педагогічній творчості не настільки розвинена, як того потребує модернізація освіти.

Теоретичний аналіз ключових понять «творчість», «педагогічна творчість» засвідчує актуальність проблеми та багатовекторність підходів до її розуміння. У гуманістичній психології творчість розуміється як необхідна для повноцінного життя людини форма її існування (А. Бодальов, А. Маслоу та ін.), як діяльність, результатом якої є створення нових матеріальних і духовних цінностей (Л. Карпенко, М. Ярошенко), як сукупність особистісних якостей, які визначають і зумовлюють ставлення людини до світу і самої себе (А. Петровський).

Педагогічна творчість розглядається як соціально і особистісно значима діяльність педагога, спрямована на пошук, створення та використання нових, нестандартних (оригінальних) способів співдіяльності з учнями з метою спрямування їх поведінки та активності на засвоєння знань, умінь, навичок та самовдосконалення (А. Лук), як здатність передбачати, емоційно переживати та оптимально розв'язувати завдяки творчій уяві завжди своєрідні проблемні ситуації шкільного життя (Л. Рувинський), як діяльність, рефлексія якої зумовлює формування особистості учня як суб'єкта життєтворчості (Н. Кичук), як процес співтворчості (В. Кан-Калик, Н. Никандров), як цілісний процес професійної реалізації та самореалізації педагога, центральною ланкою якого є особистісно зорієнтована розвивальна взаємодія в системі «вчитель – учень», що спрямована на особистісний розвиток суб'єктів (С. Сисоєва).

Теоретичний аналіз свідчить, що попри значну увагу науковців до окресленої проблеми, підготовка студентів педагогічного ВНЗ до педагогічної творчості не знайшла належного відображення у науковій літературі, а сучасна традиційна система навчального процесу ВНЗ недостатньо спрямована на розвиток творчості студентів. Окреслений стан проблеми та необхідність її розв'язання є одним із актуальних завдань педагогіки вищої школи.

Мета статті – розкрити сутність і особливості педагогічної творчості та обґрунтувати фактори, які сприяють її ефективному розвитку в майбутніх учителів.

Сучасна наука стверджує, що творчість – це діяльність, яка породжує щось якісно нове, відмінне неповторністю, оригінальністю та суспільно-історичною унікальністю. Маю-

чи багато спільного з іншими видами творчості, педагогічна творчість характеризується своєрідністю, яка пов'язана як із характером процесу, так і з його результатом. Тому наведене формулювання педагогічної творчості не може бути прийняте без певних уточнень і пояснень, що стосуються її особливостей.

Так, педагогічна творчість, на думку М. Поташника, не в усіх випадках обов'язково є створенням чогось нового, вона може мати форми рекомбінації наявних і відомих елементів [7]. С. Виготський зазначав, що момент творчості існує не лише там, де створюється щось нове, а й там, де людина вносить своє розуміння певного явища, по-своєму відтворює, змінює вже створене [1]. Тому педагогічна творчість – це, здебільшого, суб'єктивно значима творчість, у якій новизна полягає в тому, що педагог самостійно підходить до створення уже відомого на основі суб'єктивно своєрідної комбінації. Грунтуючись на дослідженнях В. Кан-Калика та Н. Никандрова, можна стверджувати, що особливістю педагогічної творчості є поєднання алгоритмічного і творчого компонентів. Ціла низка параметрів педагогічної праці має нормативний характер (певна сукупність закономірностей, принципів, знань, умінь і навичок тощо), які педагог використовує в постійно змінюваних умовах, нестандартних ситуаціях, пов'язаних з неповторністю педагогічних явищ. Але повна алгоритмізація педагогічної творчості практично неможлива, як неможливе й безпосереднє навчання творчості. Проте як свідчить теоретичний аналіз і практика, цілком можливий непрямий вплив на формування творчого потенціалу студентів за рахунок чинників, що стимулюють творчу діяльність.

Виходячи з вищесказаного, робимо висновок, що поділити педагогічну діяльність на творчу і нетворчу можна лише умовно. Педагогічна діяльність є творчою незалежно від того, носить вона об'єктивний чи суб'єктивний характер.

При цьому слід зазначити, що творчість студентів – це, здебільшого, суб'єктивно значима творчість, у якій вони самостійно підходять до створення вже відомого, до суб'єктивно своєрідної комбінації старого. Як зазначав В. Сухомлинський, далеко не кожен стане вченим, письменником, артистом, далеко не кожному призначено винайти порох, але майстром у своїй справі повинен стати кожен [9]. Об'єктивна соціальна значимість такої творчості полягає в

тому, що в ній, з одного боку, реалізуються творчі можливості студента, а з іншого – здійснюється їх розвиток, що призводить до зміни самого суб'єкта творчості, тому що «сама творчість є умовою становлення, самопізнання і розвитку особистості» [2, с. 29–30]. Тому розвиток творчості майбутнього педагога потребує організації навчання у виші як творчого процесу.

Оскільки суб'єктом педагогічної творчості є особистість, педагог реалізує свої особистісні і професійні творчі потенції засобом творення цієї особистості, а розвиток його творчого потенціалу зумовлений розвитком творчого потенціалу вихованця, особливістю педагогічної творчості є те, що вона являє собою процес співтворчості [3; 4; 9]. В. Кан-Калик та Н. Никандров стверджують, що для організації співтворчості «необхідна загальна евристична спрямованість процесу навчання» [3, с. 54]. Для цього, на думку авторів, необхідно вивести за можливості кожен елемент педагогічної діяльності на евристичний рівень. В умовах евристично спрямованого навчання кожне заняття стає для студентів «школою мислення», яка перетворює їх із спостерігачів в активних учасників наукового пошуку, стимулює пізнавальну діяльність, учить творчо підходити до розв'язання професійних проблем.

На заняттях студент виступає як рівноправний суб'єкт навчальної взаємодії: дії кожного залежать від дій інших, кожен студент отримує впевненість від тієї ролі, яку він виконує в структурі співтворчості, і всі студенти переконані в можливості досягнення мети. Орієнтація викладача не стільки на знання, які засвоюються, скільки на особистість студента, на його індивідуальне сприйняття, потреби та інтереси, мобілізує інтелектуальні, творчі ресурси групи загалом і кожного студента зокрема.

Детермінуючим фактором організації евристично спрямованого навчання виступає творча ситуація, яка може бути створена в процесі виникнення навчальних проблем і потребує розв'язання пошуково-творчих задач, вирішення педагогічних ситуацій, участі у навчально-експериментальній та дослідницькій діяльності. В. Кан-Калик зазначає, що продуктивне розв'язання творчих ситуацій необхідно організовувати по лінії створення «індивідуальної зони-ситуації творчого розвитку кожного учня» [3]. Для створення зони творчого розвитку педагогу необхідно врахувати індивідуально-психологічні особливості студентів, що дає можливість зага-

льні педагогічні задачі, щоб вони були ними прийняті, співвідносити з логікою їх пізнавальної діяльності. У процесі вирішення педагогічних ситуацій студенти вчаться визначати істотні ознаки педагогічних явищ, порівнювати факти, формулювати найбільш ймовірні припущення, вибирати ефективні способи розв'язку.

Своєрідність педагогічної творчості полягає і в тому, що це публічна творчість, в умовах якої педагог повинен організовувати в єдності діяльнісний й емоційний аспекти процесу навчання. Навчання завжди супроводжується емоціями, що виявляється у співпереживанні успіху чи невдачі, задоволеності чи незадоволеності взаємодією та її результатами. Надмірна емоційна схвильованість і низька емоційна стійкість педагога призводять до недостатньої витримки в процесі взаємодії, що негативно позначається на творчому процесі.

Тому в навчальному процесі необхідно зосереджувати увагу на найбільш суттєвих для творчості і найбільш слабких сторонах підготовки майбутнього вчителя до творчої педагогічної діяльності – на вміннях саморегуляції, яка в психолого-педагогічній літературі визначається як «свідома активність індивіда, спрямована на приведення внутрішніх резервів у відповідність до умов зовнішнього середовища, як здатність індивіда самостійно забезпечувати адекватність власних дій і вчинків, управляти своїм психофізичним станом, підпорядковувати його меті та завданням діяльності» [2, с. 18].

Необхідність саморегуляції є детермінованою також особливістю педагогічної творчості діяти не тоді, коли є натхнення, а «тут» і «зараз», що вимагає від педагога миттєвого перевтілення, імпровізації та вироблення у себе творчого робочого самопочуття, яке полягає у відчутті творчого хвилювання, зосередженості уваги, активності уяви, задоволеності діяльністю і виявляється в готовності до імпровізації, в уміннях ставити перед собою творчі задачі та розв'язувати їх.

Доведено, що навіть обдарована людина не може ефективно реалізувати свій творчий потенціал, якщо вона не вірить у власні сили. Стримує творчий пошук окремих студентів ставлення до них однокласників, які не вирізняються творчими здібностями. Тому частина креативно мислячих студентів, які спочатку виявляли свій творчий потенціал, поступово намагається «не виокремлюватися», «бути як усі». Холодне емоційне ставлення до студента і його досягнень гальмує

творчу активність, що перешкоджає вияву нестандартної думки і негативно впливає на формування творчості студентів.

Тому процес особистісного творчого зростання потребує забезпечення на заняттях творчої атмосфери, доброзичливості викладача і студентів, постійної позитивної оцінки, яка, як переживання почуття радості від досягнутого, стимулює ініціативу й творчу активність.

Особливістю педагогічної творчості є й те, що творчий задум педагога реалізує через власну особистість, тобто суб'єкт впливу поєднується із засобом впливу, а значить особистість вчителя стає «інструментом» творчості [3; 4; 6; 7]. Кожен педагог – індивідуальність, тому і його творча майстерність має особливості й певною мірою індивідуалізована. Він може самостійно обирати спосіб удосконалення: чи самостійно конструювати навчальне середовище, займаючись самоосвітою, чи використовувати методики, створені іншими, задля реалізації власної індивідуальної програми. Проте ні в якому разі не варто забувати, що творчістю є діяльність, у яку педагог ніби вкладає частинку себе. Тому сформуванню творчої особистості студента може лише педагог, який сам є творчою особистістю [10].

У зв'язку з цим потребує визначення дефініція «творча особистість». У низці наукових праць [3; 4; 6; 9] творча особистість визначається як особистість, якій притаманні такі якості, як: інтелектуальна активність, творче мислення та творчий потенціал; заперечення звичного та прагнення до оригінального нового; високий рівень знань, умінь аналізувати й порівнювати явища; сформовані, системно пов'язані творчі якості, які забезпечують створення нових суспільно значимих результатів (ерудованість, креативність, допитливість, самокритичність, прагнення до ризику, наполегливість, активність); розвинені творчі здібності.

Викладене вище дозволяє констатувати необхідність створення у навчальному процесі ВНЗ креативного середовища, яке потребує відмови від надмірної заорганізованості й академізму процесу навчання, забезпечує демократизацію взаємодії в системі відносин «викладач – студент», «студент – студент», орієнтацію на особистість студента, формування мотивації до творчої діяльності та створення позитивного морально-психологічного клімату на заняттях.

Подальшого дослідження потребує проблема формування готовності викладачів ВНЗ до виховання творчої особистості студента.

Література

1. **Выготский Л. С.** Собрание починений : в 6-ти томах / Л. С. Выготский. – М. : Педагогика, 1984. – Т. 4 : Детская психология. – 1984. – 432 с.
2. **Боришевский М. И.** Развитие саморегуляции поведения / М. И. Боришевский. – К. : Искусство, 1992. – 168 с.
3. **Кан-Калик В. А.** Педагогическое творчество / В. А. Кан-Калик, Н. Д. Никандров. – М. : Педагогика, 1990. – 144 с.
4. **Кичук Н. В.** Формування творчої особистості вчителя / Н. В. Кичук. – К. : Знання, 1991. – 96 с.
5. **Лук А. Н.** Психология творчества / А. Н. Лук. – М. : Наука, 1978. – 127 с.
6. **Моляко В. О.** Психологічна готовність до творчої праці / В. О. Моляко. – К. : Знання, 1989. – 48 с.
7. **Поташник М. М.** Психологія розвитку творчої особистості: [навч. посібн.] / М. М. Поташник, В. В. Рибалка. – К. : ІЗМН, 1996. – 236 с.
8. **Рувинский Л. И.** Теория самовоспитания / Л. И. Рувинский. – М. : Изд-во Московского ун-та, 1973. – 263 с.
9. **Сисоева С. О.** Педагогічна творчість : [монографія] / С. О. Сисоева. – К. : Каравела, 1998. – 150 с.
10. **Сухомлинський В. О.** Вибрані твори у 5-ти томах / В. О. Сухомлинський. – К. : Радянська школа, 1976. – Т.1. – 1976. – 509 с.

УДК 378.147:004

Н. О. Побережна,
кандидат пед. наук, доцент,
Дніпропетровський регіональний
інститут державного управління

ДО ПРОБЛЕМИ МОДЕЛЮВАННЯ НАВЧАЛЬНОГО ПРОЦЕСУ НА ОСНОВІ ІНФОРМАЦІЙНИХ ТЕХНОЛОГІЙ

У статті розглянуто деякі аспекти моделювання навчального процесу на основі інформаційних технологій, представлено структуру навчально-методичного комплексу на основі інформаційних технологій.

Ключові слова: процес навчання, комп'ютерно-орієнтоване навчальне середовище, інформаційні технології навчання.

В статье рассматриваются некоторые аспекты моделирования учебного процесса на основе информационных технологий, представлена структура учебно-методического комплекса на основе информационных технологий.

Ключевые слова: процесс обучения, компьютерно-ориентированная учебная среда, информационные технологии обучения.